

Борисов І. В.,

здобувач кафедри господарського права,
молодший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту правового
забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

ПРАВОВИЙ СТАТУС ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Аналіз чинного законодавства України в сфері фінансових послуг дає можливість погодитися з тим, що вимоги фінансової стабільності та

ліцензійні вимоги – це комплекс публічних вимог до фінансових організацій, виконання яких забезпечує державний нагляд [1, с. 315]. Так, для банків, наприклад, встановлений мінімальний розмір статутного капіталу, хоча для фінансової їх стабільності має значення і індивідуальна оцінка тих ризиків, які банки можуть понести, у зв'язку з чим вони повинні формувати різні резерви.

Однак питання фінансової стабільності актуальне не тільки для банків як учасників ринку фінансових послуг, а й для споживачів банківських послуг, оскільки без залучення у фінансову систему грошей приватних осіб ця система не буде працювати [1, с. 23]. У зв'язку з цим актуальною являється проблема функціонування гарантійних (компенсаційних) схем в Україні, які забезпечують споживачів фінансових послуг мірами захисту, створюючи умови для зниження ризиків вкладень фізичними особами, які довірили свої гроші фінансовим установам, на випадок їх неспроможності.

Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2] встановлюються правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), порядок виплати ним відшкодування за вкладами, а також регулюються відносини між Фондом, банками, НБУ, визначаються повноваження та функції Фонду щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків.

За цим Законом вкладником вважається фізична особа (крім фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності), яка уклала або на користь якої укладено договір банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або яка є власником іменного депозитного сертифіката.

Фонд є юридичною особою публічного права, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в НБУ, але не має на меті отримання прибутку. Органи державної влади та НБУ не мають права втручатися в діяльність Фонду щодо реалізації законодавчо закріплених за ним функцій і повноважень. Разом із тим Фонд підзвітний Кабінету Міністрів України і НБУ.

Учасниками Фонду є банки, причому їх участь у Фонді є обов'язковою. Банк набуває статусу учасника Фонду в день отримання ним банківської ліцензії і зобов'язаний сплачувати до Фонду відповідні збори. Фонд має право безоплатно одержувати від банку інформацію про його діяльність,

а банк зобов'язаний надавати Фонду на його вимогу або відповідно до вимог законодавства документи та іншу інформацію, необхідні для виконання Фондом функцій, передбачених Законом.

Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку одним із таких способів: ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладами фізичних осіб; ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку; відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією; створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку; продаж неплатоспроможного банку інвестору, тобто особі, яка виявила намір і надала Фонду письмове зобов'язання про придбання акцій (паїв) неплатоспроможного банку або перехідного банку у процесі виведення неплатоспроможного банку з ринку.

Керівними органами Фонду є адміністративна рада та виконавча дирекція.

Фонд має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд – суб'єкт управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії, що не суперечать законодавству та меті його діяльності.

Основна функція Фонду – забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. З метою досягнення цього Фонд здійснює такі функції: веде реєстр учасників Фонду; акумулює кошти, отримані з різних джерел; здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду; інвестує кошти Фонду в державні цінні папери України; здійснює випуск облігацій у порядку та за напрямками розміщення, визначеними цим Законом, і видачу фінансових векселів у випадках, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік; здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладом в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку; здійснює регулювання участі банків у систе-

мі гарантування вкладів фізичних осіб; бере участь в інспекційних перевітках проблемних банків за пропозицією НБУ; застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи; здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків; організовує відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку; здійснює перевірки банків відповідно до цього Закону; надає фінансову підтримку банку відповідно до цього Закону; здійснює аналіз фінансового стану банків з метою виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та відшкодування коштів вкладникам; надає цільову позику банку для виплат вкладникам банку, а також фінансування витрат для оплати роботи, що здійснюються протягом дії тимчасової адміністрації; здійснює заходи щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення відповідно до цього Закону; вивчає та аналізує тенденції розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду, а також здійснює інші функції в межах своїх повноважень, визначених цим Законом, іншими актами законодавства.

Проте Фонд створює лише умови для зниження ризиків, але уникнути їх в повному обсязі клієнти банку не можуть. Так, відповідно до частини п'ятої статті 36 Закону під час запровадження тимчасової адміністрації не здійснюється: задоволення вимог вкладників та інших кредиторів банку; зарахування зустрічних вимог, у тому числі зустрічних однорідних вимог, припинення зобов'язань за домовленістю (згодою) сторін (у тому числі шляхом договірною списання), поєднанням боржника і кредитора в одній особі; нарахування відсотків за зобов'язаннями банку перед вкладниками та кредиторами.

Цікавою видається з цього приводу правова позиція Верховного Суду України (далі – ВСУ) (постанови ВСУ від 25.03.2015 у справі №910/9232/14, від 01.04.2015 у справі №910/5560/14, від 01.04.2015 у справі №910/9231/14 та від 22.04.2015 у справі №910/9234/14, від 01.04.2015 у справі №909/320/14, від 27.05.2015 у справі №910/12766/14), яка доведена в Інформаційному листі Вищого господарського суду Укра-

їни від 20.10. 2015 р. №01-06/1837/15 [3]. ВСУ з огляду на положення ЦК України, Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» і Закону України «Про банки і банківську діяльність» прийшов до висновку, що відмова в задоволенні вимог вкладників та інших кредиторів банку, зокрема вимог клієнта банку про зобов'язання банку виконати доручення щодо переказу коштів з рахунку клієнта, відкритого у банку, на інший рахунок, відкритий у цьому банку (або відкритий у іншому банку) – це зобов'язальні правовідносини, які склалися на підставі договору банківського рахунку і мають майново-грошовий характер, а отже, у цьому випадку клієнт банку є кредитором за майновою вимогою про розпорядження належними йому коштами і задоволення зазначених вимог здійснюється лише у межах процедури ліквідації банку, з чим можна погодитись.

Список використаних джерел:

1. Защита прав потребителей финансовых услуг / отв. ред. Ю. Б. Фогельсон. – М.: Норма: ИНФРА-М., 2011. – 386 с.; 2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. №4452-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 50, ст. 564; 3. Інформаційний лист Вишого господарського суду України від 20.10. 2015 р. №01-06/1837/15 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1837600-15/page> – Заголовок з екрану.